

RUNDBREVET

HUMANAE VITAE

AV PÅVEN PAULUS VI

*TILL VÅRA VÖRDNADVÄRDA BRÖDER PATRIARKERNA,
ÄRKEBISKOPARNA, BISKOPARNA OCH ÖVERIGA
ORDINARIER I FRED OCH GEMENSKAP MED DEN
APOSTOLISKA STOLEN, TILL PRÄSTERSKAPET OCH DE
KRISTTROGN I HELA DEN KATOLSKA VÄRLDEN LIKSOM
TILL ALLA MÄNNISKOR AV GOD VILJA OM
REGLERINGEN AV BARNNS FÖDELSER.*

Vördade bröder och älskade söner och döttrar! Hälsning och apostolisk välsignelse!

1. Att föra det mänskliga livet vidare är ett synnerligen betydelsefullt uppdrag genom vilket makarna på ett fritt och ansvarsfullt sätt samarbetar med Gud Skaparen. Detta uppdrag fyller dem alltid med stor glädje, även om detta ibland är förenat med inte obetydliga svårigheter och bekymmer.

Under alla tider har fullgörandet av detta uppdrag ställt makarnas samveten inför stora problem. Den nuvarande utvecklingen av det mänskliga samhället och därmed följande förändringar framkallar emellertid nya frågor, vilka Kyrkan inte kan förbigå, eftersom de i så hög grad hänger samman med mänskligt liv och mänsklig lycka.

I

Nya problemställningar och läroämnetets kompetens

2. De förändringar som uppkommit är av stor betydelse och av skiftande slag. I första hand rör det sig om den hastiga befolkningstillväxten, vilket har fått många att frukta att världens befolkning kommer att växa snabbare än tillgängliga resurser och få till följd att många familjer och utvecklingsländer skulle drabbas av nöd. Detta kan lätt förmå statliga myndigheter att söka avvärja denna fara med allt kraftfullare medel. Till detta kommer också att inte bara förhållandena på bostads- och arbetsmarknaderna utan också de ökande kraven på materiell standard och utbildning skapar en livssituation som i dagens läge ofta är svår att förena med försörjningen av ett större antal barn.

Man kan också lägga märke till en viss förändring i uppfattningen om kvinnans värdighet och hennes plats i samhället, om värdet av den äktenskapliga kärleken och dess relation till makarnas sexuella förening.

Slutligen måste man särskilt beakta människans häpnadsväckande framsteg när det gäller att behärska och skickligt ta tillvara naturens krafter så långt att man försöker utvidga denna kontroll över hela sitt liv: över kroppen, förståndet och det sociala livet och till och med över de lagar som reglerar den mänskliga fortplantningen.

Nya frågor

3. Dessa förhållanden ger upphov till nya frågor. Utifrån dagens livs16 villkor och med hänsyn tagen till betydelsen av den äktenskapliga kärleken för makarnas samförstånd och ömsesidiga trohet, skulle man då inte anse det vara på sin plats att ompröva de moraliska normer som hittills gällt, särskilt som det upplevs som om dessa kan efterlevas endast med största svårighet, ibland endast med heroiska ansträngningar?

Dessutom kunde man inte här tillämpa den s.k. totalitetsprincipen

och därmed godta att avsikten att ha en mindre fruktsam men mer rationellt planerad familj skulle kunna omvandla en handling som gör det fysiska förloppet ofruktsamt till en tillåten och förutseende födelsekontroll?

Kunde det med andra ord inte tillåtas att födelsebegränsningen hänför sig till hela det äktenskapliga livet snarare än till en enstaka akt? En ytterligare fråga är, med tanke på det ökande ansvarsmedvetandet hos dagens människor, om inte tiden har kommit att låta livets fortplantning bestämmas av förnuftet och viljan snarare än genom kroppens biologiska rytm.

Tolkningen av morallagen

4. Detta slags frågor kräver av Kyrkans läroämbete en ny och djupare eftertanke när det gäller principerna för moralläran rörande äktenskapet, en lära som bygger på naturrätten upplyst och förädlad av den gudomliga Uppenbarelsen.

Ingen kristtrogen kan rimligen förneka att Kyrkan är behörig att genom sitt läroämbete tolka den naturliga morallagen. Därför är det inget tvivel om – som våra företrädare upprepade gånger framhållit (1) – att Jesus Kristus, när han gav Petrus och de övriga apostlarna del i sin gudomliga makt och sände ut dem att lära alla folk hans bud (2), gav dem i uppdrag att rätt vakta och uttolka hela morallagen, inte endast lagen i evangelierna utan också i naturrätten. Ty också naturrätten uttrycker Guds vilja, och att troget åtlyda denna är nödvändigt för människornas eviga frälsning (3).

I sitt fullföljande av detta uppdrag har Kyrkan under alla tider, men särskilt ofta under senare tid, utgivit samstämmiga dokument om äktenskapets natur och om det rätta bruket av de äktenskapliga rättigheterna och skyldigheterna (4).

Specialstudier

5. Medvetna om detta uppdrag har vi bekräftat och utvidgat den kommission, som tillsattes i mars 1963 av vår företrädare Johannes XXIII, salig i åminnelse. I denna kommission ingick gifta par förutom

många sakkunniga på dessa ämnesområden. Kommissionens uppgift var att samla synpunkter och åsikter rörande det äktenskapliga samlivet och en moraliskt berättigad födelsekontroll för att sedan underställa Kyrkans läroämbete detta material, som skulle göra det möjligt för läroämbetet att ge ett noga avpassat svar i denna fråga, något som såväl de kristtrogna som den övriga världen väntade på (5).

Efter att ha mottagit de sakkunnigas undersökningar såväl som utlåtanden och råd från ett avsevärt antal av våra bröder i biskopsämbetet – lämnade antingen på eget initiativ eller på vår begäran – har vi blivit i stånd att på ett allsidigt sätt kunna bedöma alla delar av detta mångfacetterade ämne. Vi är djupt tacksamma mot alla för detta.

Läroämbetets svar

6. De slutsatser som kommissionen kommit fram till har vi emellertid inte kunnat godta som definitiva och absolut säkra, något som skulle ha befriat oss från plikten att ta denna allvarliga fråga under personligt övervägande. Detta var även nödvändigt eftersom det inom kommissionen inte förelåg fullständig enighet om vilka moraliska normer som skulle framläggas och särskilt som vissa inställningar och förslag till lösningar av denna fråga framkommit, som avvek från den äktenskapsmoral som med fasthet och beständighet lärts ut av Kyrkans läroämbete.

Följaktligen vill vi nu, efter att noga ha gått igenom de utlåtanden som sänts till oss och grundligt studerat saken och efter ständig bön till Gud, i kraft av det uppdrag som givits oss av Kristus avge vårt svar på dessa allvarliga frågor.

II

Läromässiga principer

7. Frågan om det mänskliga livets fortplantning – liksom varje annan fråga som rör det mänskliga livet – innefattar mer än de särskilda aspekter som rör biologiska, psykologiska, demografiska eller

sociologiska synpunkter. Man måste se till hela människan och hela det uppdrag hon är kallad till, såväl det naturliga och jordiska som det övernaturliga och eviga. Eftersom många i ett försök att försvara artificiell födelsekontroll åberopar den äktenskapliga kärlekens eller det ansvariga föräldraskapets krav, är det nödvändigt att definiera och belysa dessa två betydelsefulla element i det äktenskapliga samlivet. Detta ämnar vi göra och hänvisar därvid särskilt till vad Andra Vatikankonciliet med högsta auktoritet har uttryckt i dess Pastoralkonstitution *Gaudium et spes*.

Guds kärleksplan

8. Den äktenskapliga kärleken uppenbarar sin rätta natur och upphöjdhet när vi inser att den har sitt ursprung i Gud som ”är kärlek”, *Caritas est* (6), Fadern ”från vilken allt vad faderskap heter i himlen och på jorden har sitt namn”, *ex quo omnis paternitas in caelis et in terra nominatur* (7).

Äktenskapet är således långt ifrån att vara en följd av slumpen eller resultatet av naturkrafternas blinda förlopp utan i själva verket av Gud Skaparen så vist och förutseende inrättat för att i människorna förverkliga hans kärleksplan. Därför utvecklar man och hustru genom den ömsesidiga överlåtelse till varandra, som är speciell och exklusiv för bara dem, den personliga gemenskapen i vilken de fullkomnar varandra och samarbetar med Gud vid tillblivelsen och fostran av nytt mänskligt liv.

För döpta innebär därutöver äktenskapet ett tecken på en sakramental nåd som återspeglar Kristus förening med Kyrkan.

Den äktenskapliga kärleken

9. I ljuset av dessa fakta blir den äktenskapliga kärlekens särskilda art och dess krav tydliga, och det är av största vikt att bedöma dessa rätt.

Denna kärlek är framför allt helt och hållet mänsklig, *humanus*, på samma gång förstånd och ande. Det är därför inte enbart en fråga om naturlig instinkt eller sinnesrörelser utan det är också och framför allt

en handling av fri vilja, en tillit som går ut på att inte bara hålla ut i vardagslivets glädjeämnen och sorger utan ytterligare växa så att man och hustru blir liksom ett hjärta och en själ och tillsammans uppnår sin mänskliga fulländning.

Vidare är det en kärlek som är total, *pleno*, det vill säga den mycket speciella form av personlig vänskap i vilken makarna generöst delar allting utan några oskäligen förbehåll och utan att tänka bara på sin egen bekvämlighet. Den som verkligen älskar sin make/maka älskar honom/henne förvisso inte endast för vad han får ta emot av honom/henne utan älskar honom/henne för hans/hennes egen skull, lycklig att kunna berika den andra genom gåvan av sig själv.

Makarnas kärlek är också trogen och utesluter andra, *fidelis et exclusorius*, ända till livets slut. Detta är så man och hustru skall ha förstått det den dag då de, fullt medvetna om vad de gjorde, frivilligt förenades genom äktenskapets band. Även om denna trohet mellan man och hustru ibland leder till svårigheter, har ingen rätt att hävda att den är omöjlig utan den är tvärtom alltid hedervärd och förtjänstfull. Otaliga par har under århundraden genom sitt exempel visat att trohet är i enlighet med äktenskapets natur men därutöver också att det är en källa till djup och varaktig lycka.

Slutligen är denna kärlek fruktsam, *fecundus*, eftersom den inte är helt inskränkt till själva den äktenskapliga föreningen utan den dessutom strävar att gå utöver detta för att väcka nytt liv. ”Äktenskap och äktenskaplig kärlek är till sin natur inriktade på tillblivelsen och uppfostran av barn. Barn är sannerligen äktenskapets förnämsta gåva och bidrar i högsta grad till föräldrarnas bästa”, *Matrimonium et amor coniugalis indole sua ad prolem procreandam et educandam ordinantur. Filii sane sunt praestantissimum matrimonii donum, et ad ipsorum parentum bonum maxime conferunt* (8).

Ansvarsfullt föräldraskap

10. Därför kräver makarnas kärlek att man och hustru till fullo inser sin uppgift när det gäller det ansvarsfulla föräldraskapet, vilket man i dag med rätta i så hög grad betonar men vilket fördenskull måste

förstås på rätt sätt. Följaktligen är det nödvändigt att betrakta detta ur olika berättigade och med varandra sammanhängande aspekter.

Vad först gäller de biologiska förloppen innebär det ansvarsfulla föräldraskapet en medvetenhet om och respekt för de sammanhängande funktionerna. Det mänskliga förnuftet urskiljer i förmågan att fortplanta sig biologiska lagar som hänger samman med den mänskliga personen (9).

Vad därefter gäller människans naturliga drifter och känslor innebär ett ansvarsfullt föräldraskap att dessa måste behärskas av människans förnuft och vilja.

Vidare innebär ansvarsfullt föräldraskap att man med hänsyn till fysiska, ekonomiska, psykologiska eller sociala förhållanden antingen efter klokt övervägande storsint beslutar sig för att ta emot fler barn eller av allvarliga skäl och under iakttagande av moralreglerna beslutar sig för att för en bestämd eller obestämd tid avstå från flera barn.

Ansvarsfullt föräldraskap i denna bemärkelse har ytterligare en aspekt av största betydelse. Detta gäller den objektiva moraliska ordningen som har fastställts av Gud och där ett rättrådigt samvete är rättesnöret. Därför kräver det ansvarsfulla föräldraskapet av makarna att de prioriterar i rätt ordning och inser sina förpliktelser mot Gud, sig själva, sin familj och samhället.

Därav följer att de inte är fria att agera efter eget gottfinnande vid uppdraget att föra livet vidare, som om det vore helt upp till dem att besluta vilken väg de skall välja. Tvärtom är de förpliktade att anpassa sitt sätt att handla till Guds skapelseplan, vilken dels kommer till uttryck i själva äktenskapets natur och dess funktioner dels beständigt förkunnas i Kyrkans lära (10).

Iakttagande av naturrätten

11. De akter där makarna förenas intimt och kyskt med varandra och

varigenom det mänskliga livet förs vidare är, som det senaste konciliet har betonat, ”ädla och hedervärda”, *honesti ac digna sunt* (11). De upphör inte heller att vara berättigade även om de av skäl oberoende av makarnas vilja kan förutses vara ofruktsamma. Målet att uttrycka och stärka makarnas inbördes förhållande dämpas inte därav. Faktum är, som erfarenheten visar, att nytt liv inte uppstår ur varje äktenskaplig förening. Ty Gud har i sin vishet inrättat naturens lagar och tiden för fruktsamhet på sådant sätt att det av sig självt skapas intervaller mellan födslarna. Likväl lär Kyrkan, i det att hon uppmanar människorna att följa naturrättens lagar vilka hon uttolkar i sin oförändrade lära, att varje äktenskaplig akt *quilibet matrimonii usus* nödvändigtvis måste stå öppen för fortplantningen av mänskligt liv (12).

Förenande och fortplantning

12. Denna lära, som ofta har utvecklats av Kyrkans läroämbete, grundar sig på en av Gud fastställd ouplöslig förbindelse, vilken människan inte på egen hand får bryta, mellan förenande och fortplantning, vilka båda är innefattade i den äktenskapliga akten.

Skälet är att den äktenskapliga akten till sin grundläggande natur, då makarna förenas i intimt umgänge, också möjliggör skapande av nytt liv i enlighet med de lagar som är inskrivna i mannens och kvinnans natur. Ty om bägge dessa element, förenande och fortplantning, beaktas behåller det äktenskapliga umgänget helt och fullt sin innebörd av sann ömsesidig kärlek och sin inriktning på föräldraskapets enastående uppdrag, till vilket människan är kallad. Vi anser att vår tids människor är särskilt i stånd att inse att denna lära står i harmoni med det mänskliga förnuftet.

Trohet mot Guds plan

13. Med rätta framhålls att en äktenskaplig akt som påtvingas den andra maken utan hänsyn till dennes tillstånd eller skäligen önskan inte är en sann kärleksakt utan fastmer strider mot den moraliska ordning som särskilt ska präglade makarnas förhållande till varandra. Samtidigt måste de vid närmare eftertanke inse att en akt av ömsesidig

kärlek, som försvagar möjligheten att föra livet vidare, vilket Gud all tings Skapare genom särskilda lagar har inpräglat i denna, strider mot såväl hans gudomliga avsikt på vilken grund äktenskapet vilar som mot Hans vilja som är livets upphovsman. Att följaktligen utnyttja denna gudomliga gåva samtidigt som man berövar den – om än bara delvis – dess mening och ändamål strider mot mannens och kvinnans natur och deras nära förhållande och därför även mot Guds plan och Hans heliga vilja. Den som däremot nyttjar den äktenskapliga kärlekens gåva samtidigt som man respekterar fortplantningens lagar kommer att inse att han inte är herre över livets källa utan snarare ett redskap för Skaparens plan. Ty såsom människan inte helt och hållet har fullständig kontroll över sin kropp, så har hon också – och då av särskilt skäl – inte sådan kontroll över sin fortplantningsförmåga, eftersom denna till sin natur är inriktad på frambringande av mänskligt liv, vars ursprung är Gud. ”Det mänskliga livet måste av alla uppfattas som något heligt”, manade vår företrädare Johannes XXIII, ”ty det kräver från allra första början Guds skapande hand”. *Etenim hominum vita pro sacrare est omnibus ducenda quippe quae, inde a suo exordio, Creatoris actionem Dei postulet.* (13)

Otillåtna medel för barnbegränsning

14. I överensstämmelse med dessa grundläggande bestämmelser för mänsklig och kristen lära om äktenskapet måste vi därför ännu en gång fastställa att det är helt och hållet förkastligt att i syfte att begränsa antalet barn avsiktligt avbryta en redan påbörjad fortplantningsprocess och framför allt göra direkt abort, även av medicinska skäl (14). Som Kyrkans läroämbete ofta har betonat, måste på samma sätt direkt sterilisering fördömas vare sig den gäller man eller kvinna, är permanent eller tidsbegränsad (15).

Likaledes förkastlig är varje handling som antingen före, vid tillfället för, eller efter sexuellt umgänge är speciellt avsedd att förhindra fortplantningen, antingen som mål eller som medel (16).

Man får heller inte hävda som försvar för sexuellt umgänge, som är avsiktligt ofruktsamt, att ett mindre moraliskt ont är att föredra framför ett större sådant eller att sådant umgänge skulle räknas ihop

med tidigare eller senare fruktsamma akter till en enda enhet och på detta sätt kunna få del i samma moraliska värde. Även om det är sant att det ibland är tillåtet att tolerera ett mindre moraliskt ont för att undvika ett större ont eller för att främja något särskilt gott (17), är det aldrig tillåtet – av än så allvarliga skäl – att göra det onda för att uppnå något gott (18) – med andra ord att direkt avse någonting vilket till sin natur står i strid med den moraliska ordningen och som därför måste anses ovärdigt en människa, även om avsikten är att skydda eller främja den enskildes, familjens eller samhällets bästa. Följaktligen är den uppfattning helt och hållet felaktig som hävdar att en äktenskaplig akt, som på konstlad väg gjorts ofruktsam och därför i sig är omoralisk, skulle kunna rättfärdigas av allt fruktsamt umgänge under ett helt äktenskapligt samliv.

Lagliga terapeutiska medel

15. Å andra sidan anser Kyrkan inte alls som otillåtna de terapeutiska åtgärder, som är nödvändiga för att bota kroppsliga sjukdomar, även om man kan förutse att dessa åtgärder förhindrar fortplantning, förutsatt att detta hinder inte oavsett syftet direkt eftersträvas (19).

Utnyttjande av ofruktsamma perioder

16. Inte desto mindre reser somliga människor i dag den invändningen mot denna Kyrkans lära rörande äktenskapsmoralen, vilket ovan nämnts (punkt 3), att det mänskliga förnuftet har både rättighet och ansvar att styra naturens irrationella krafter och leda dem till mål som tjänar människans bästa. Andra ställer frågan om det inte är mer förnuftigt i många fall att använda artificiell födelsekontroll om man därmed uppnår mera lugn och harmoni i familjen och kan skapa bättre förutsättningar för uppfostran av de barn som redan är födda. På denna fråga måste ges ett entydigt svar: Kyrkan är den första att erkänna och anbefalla bruket av förnuftet när det gäller en verksamhet som så nära förbinder människan med hennes Skapare. Men hon betonar att detta måste ske inom den av Gud fastställda ordningen.

Om det alltså finns välgrundade skäl att ha intervaller mellan födslarna på grund av makarnas fysiska eller psykiska tillstånd eller

till följd av yttre omständigheter, lär Kyrkan att makarna kan utnyttja de naturliga cyklerna som ingår i fortplantningsfunktionen och endast ha intimt umgänge under de perioder som är ofruktsamma för att härigenom kunna kontrollera födelsen på ett sätt som inte alls strider mot de moraliska principer, som vi nu förklarar (20).

Kyrkan är trogen sig själv och sin lära när hon betraktar det som lagligt för makarna att utnyttja de ofruktsamma perioderna men alltid fördömer som olagligt bruket av medel som direkt hindrar befruktning, även om skälen för det senare förfaringsättet kan synas uppriktiga och allvarliga. I själva verket är dessa två fall helt olika: i det förra fallet utnyttjar makarna lagligt en möjlighet som givits dem av naturen medan de däremot i det andra fallet hindrar fortplantningsprocessens naturliga förlopp. Det kan inte förnekas att makarna i bägge fallen av giltiga skäl vill undvika barn och önskar försäkra sig om detta. Men det är likafullt sant att det är uteslutande i det förra fallet som makarna är beredda att avstå från intimt umgänge under den fertila perioden så ofta som det av giltiga skäl inte är önskvärt med ett ytterligare barn. När emellertid den ofruktsamma perioden återkommer använder de det äktenskapliga umgänget till att uttrycka sin ömsesidiga kärlek och försäkra varandra sin trohet. När de gör detta visar de förvisso prov på sann och äkta kärlek.

Följder av artificiella metoder

17. Ansvarsfulla människor kan ännu mer låta sig övertygas om sanningen i Kyrkans lära i denna sak om de betänker konsekvenserna av metoder och överväganden då det gäller artificiell födelsekontroll. Först och främst bör man betänka hur lätt detta handlingssätt kan öppna en bred och lätt väg både för äktenskaplig otrohet och för en allmän upplösning på det moraliska området. Man behöver inte mycket erfarenhet för att inse hur svag människan är och för att förstå att hon – och särskilt ungdomar som är så utsatta för frestelse – behöver stöd att leva efter den moraliska lagen, och det är oansvarigt att göra det lättare för dem att bryta mot denna lag. En annan följd att frukta är att män som blir vana att använda preventivmetoder skulle kunna förlora respekten för kvinnan och utan hänsyn till hennes fysiska och psykiska balans reducera henne till att blott bli ett medel

för att tillfredsställa sin lust och inte längre betrakta henne som sin maka, vilken de är skyldiga aktning och kärlek.

Slutligen måste man noga överväga vilken farlig makt man på detta sätt skulle lägga i händerna på statliga makthavare som bryr sig föga om morallagens regler. Vem skulle kunna förebrå en regering, vilken i sitt försök att lösa de problem som rör ett helt land tillgriper samma metoder som anses tillåtna för makar vid lösande av familjeproblem? Vem skulle kunna hindra statliga makthavare från att främja de preventivmetoder som de anser mer effektiva, ja till och med allmänt påbjuda deras användning om de skulle anse detta nödvändigt? Det kan då hända att när människor, antingen själva eller inom familjen eller det sociala livet, erfar de svårigheter som följer av den gudomliga lagen, kan överlåta åt de statliga makthavarna makten att ingripa i makarnas mest personliga och intima uppdrag.

Om man inte vill överlämna ansvaret för skapande av liv åt mänskligt godtycke, måste man följaktligen acceptera att det finns vissa gränser som inte får överträdas när det gäller människans makt över sin egen kropp och dess funktioner – gränser vilka ingen, vare sig privatpersoner eller offentliga makthavare, får överskrida. Dessa gränser är uteslutande fastlagda på grund av den respekt vi är skyldiga hela den mänskliga kroppen och dess naturliga funktioner, i ljuset av de ovanframlagda principerna och i enlighet med en rätt tolkad ”totalitetsprincip”, som förklarats av vår företrädare Pius XII (21).

Kyrkans omsorg

18. Man kan förutse att kanske inte alla kommer att så lätt acceptera denna särskilda lära. Förstärkta av massmedia finns alltför många högljudda protester mot Kyrkans röst. Det är ingen överraskning för Kyrkan att hon i likhet med sin gudomliga Grundare blir satt att vara ”ett tecken som väcker strid”, *in signum cui contradicetur* (22), och hon skall fördenskull inte undvika den henne ålagda plikten att ödmjukt men fast förkunna hela morallagen, både den naturliga och den evangeliska.

Eftersom Kyrkan inte skrivit dessa lagar, kan hon inte styra över dem utan endast och allenast vara deras väktare och uttolkare. Hon kan aldrig förklara något som lagligt som i själva verket är olagligt eftersom det till sin natur alltid strider mot människans sanna väl. Genom att bevara hela morallagen rörande äktenskapet intakt, är Kyrkan övertygad om att hon bidrar till uppbyggandet av en sannmänsklig civilisation. Utöver detta försöker hon övertala människan att inte dra sig undan sitt personliga ansvar genom att förlita sig på tekniska medel. På detta sätt försvarar hon makarnas värdighet.

Genom att handla på detta sätt visar Kyrkan, trofast mot den gudomlige Frälsarens exempel och lära, att hon är allvarlig och osjälvisk i sin syn på människan vilken hon strävar att hjälpa även under denna jordiska pilgrimsvandring till ”att som den levande Gudens barn ta del i hans liv, han som är alla människors Fader” *ut non secus atque filii vitam Deiviventis, omnium hominum Patris, participent* (23).

III

Pastorala riktlinjer

19. Våra ord skulle emellertid inte tydligt och klart ge uttryck för de tankar och den omsorg, som Kyrkan – alla folks moder och lärare – har, om de inte efter att ha uppmanat människorna att följa och iaktta den gudomliga lagen rörande äktenskap inte också skulle bistå människorna genom en ärlig födelsereglering under de svåra förhållanden, vilka i vår tid drabbar familjer och folk. Kyrkan kan ju inte handla annorlunda mot människorna än vår gudomlige Frälsare. Hon känner deras svagheter, hon förbarmar sig över folkskarorna och hon välkomnar syndarna. Men hon kan på samma gång inte göra annat än att lära ut denna lag, som i själva verket är lagen för det mänskliga livet som återställts till sin ursprungliga sanning och väglett av Guds Ande (24).

20. Kyrkans lära beträffande den rätta födelseregleringen är en förkunnelse av Guds egen lag. Ändå är det inget tvivel om att den för

många kommer att synas inte endast svår utan även omöjlig att följa. Men det är så, att i likhet med allt som är värdefullt och av nytta kräver denna lag av enskilda människor, av familjer och av samhället fasta föresatser och stora ansträngningar. Den kan faktiskt inte följas utan Guds hjälpande nåd, som stöder och stärker människornas goda vilja. Men de som djupare reflekterar över detta kommer att inse att dessa ansträngningar ökar människans värdighet och bidrar till samhällets bästa.

Värdet av självdisciplin

21. En rätt och hedervärd födelsereglering kräver först av allt att makarna till fullo inser och värderar familjelivets sanna värde och att de lär sig att fullständigt behärska sig själva och sina känslor. Förvisso är det inget tvivel om behovet av askes om de med hjälp av förnuft och fri vilja skall kunna kontrollera sina naturliga drifter. Endast så kommer uttrycket för kärleken som är så viktig för det äktenskapliga livet att anpassa sig till den rätta ordningen. Detta är särskilt tydligt vid iakttagandet av den periodiska avhållsamheten. Självdisciplin av detta slag är ett lysande uttryck för makarnas kyskhet och långt ifrån att vara ett hinder för deras kärlek till varandra omformar den kärleken genom att förläna den en djupare mänsklig karaktär. Om denna självdisciplin kräver att de fortsätter att bemöda sig, har den likväl den välgörande verkan att möjliggöra för makarna att utveckla sina dygder och bli berikade av det andliga goda. Den skänker familjen överflödande rikedom av lugn och frid och bidrar till att lösa svårigheter av annat slag. Den befrämjar hos makarna omsorg och hänsynsfullhet mot varandra och hjälper dem att stå emot överdriven egenkärlek, som är oförenlig med äkta kärlek. Den väcker hos dem ett medvetande om deras ansvar. Slutligen förläna den föräldrarna ett djupare och mer effektivt inflytande när det gäller barnens uppfostran. Allteftersom deras barn växer upp utvecklar de en rätt inställning till de mänskliga värdena och kan på ett lugnt och harmoniskt sätt använda sina mentala och fysiska krafter.

Främjande av kyskheten

22. Vi tar detta tillfälle i akt att vända oss till dem som ägnar sig åt

uppfostran och till alla dem, vars rätt och uppgift det är att sörja för det allmänna bästa i samhället. Vi vill påminna dem om nödvändigheten av att skapa ett klimat som främjar kyskheten, så att den sanna friheten kan få övertaget över lättssinnet genom att tydligt följa morallagens regler.

Därför skall allt som i moderna sociala kommunikationsmedel bidrar till att väcka människornas lägre instinkter och uppmuntrar låg moralisk standard, likaväl som varje oanständighet i skrift, bild eller i scenisk framställning, offentligt och enhälligt fördömas av alla dem som vill värna om civilisationens framsteg och skydda de högsta mänskliga värdena. Man skall inte försöka rättfärdiga detta slags depravation med åberopande av konstnärliga eller vetenskapliga skäl (25) eller med hänvisning till den frihet som de statliga myndigheterna kan ge på detta område.

Vädjan till de offentliga myndigheterna

23. Därför vänder vi oss nu till länders regeringar, som framför allt bär ansvaret för skyddet av det gemensamma bästa och som i hög grad kan bidra till att bevara de goda sederna. Låt aldrig era folks goda seder bli undergrävda. Förhindra helt och hållet att genom lagstiftning sådana sedvänjor uppstår i familjen, som är statens urcell, vilka står i motsättning till den naturliga och gudomliga rätten. Ty det finns andra vägar på vilka de statliga myndigheterna både kan och bör lösa befolkningsproblemet, nämligen genom att stifta lagar som skyddar familjerna och fostrar folket så klokt att morallagen och medborgarnas frihet båda skyddas.

Att söka verkliga lösningar

Vi är väl medvetna om de svårigheter de offentliga myndigheterna ställs inför då det gäller denna fråga, i synnerhet i utvecklingsländerna. Vi har beaktat dessa berättigade bekymmer som åvilar dem när vi publicerade vår encyklika *Populum Progressio*. Men nu instämmer vi i vår vördade företrädare Johannes XXIII:s ord när han säger: ”vid behandlingen och lösningen av dessa frågor är det inte tillåtet att använda medel som står i motsättning mot människans

värdighet. De som föreslår sådana lösningar grundar dessa på en ytterligt materialistisk uppfattning om människan själv och hennes liv. Den enda möjliga lösningen av denna fråga är den som förenas med sociala och ekonomiska framsteg för både individer och hela det mänskliga samhället och som respekterar och främjar sanna mänskliga värden” (26). Det vore en stor orätt att göra den gudomliga Försynen ansvarig för det som tvärtom synes vara resultatet av en misslyckad regeringspolitik, ett bristande sinne för social rättvisa, tillgodogörande av egendom för egen vinnings skull och slutligen ett vårdslöst misslyckande att ta de initiativ och det ansvar, som skulle innebära högre levnadsstandard för hela folket och dess medborgare (27). Måtte alla regeringar på vilka detta ankommer – på samma sätt som några redan på utomordentligt sätt gör – bemöda sig om att förnya sina ansträngningar! Man får inte heller ge avkall på insatserna vad gäller ömsesidig hjälp mellan olika delar av den stora mänskliga familjen. Här anser vi att ett i stort sett obegränsat verksamhetsfält ligger öppet för de stora internationella institutionerna.

Till vetenskapsmännen

24. Nu riktar vi oss till vetenskapsmännen, som ”i hög grad kan främja äktenskapets och familjens välfärd liksom samvetsfrid, om de genom gemensamma ansträngningar grundligare försöker klargöra villkoren för en moraliskt godtagen födelsekontroll”, *multum bono matrimonii et familiae, pacique conscientiarum inservire possunt, si collatis studiis diversas condiciones, honestae ordinationi procreationis humanae faventes, penitius elucidare conentur* (28). Det är ytterst önskvärt – vilket också var Pius XII:s uppfattning – att den medicinska vetenskapen genom studiet av den naturliga cykeln lyckas bestämma en tillräckligt säker grundval för moraliskt antagbar födelsekontroll (29). På detta sätt kommer vetenskapsmännen, särskilt de som är katoliker, att genom sin forskning bekräfta sanningen i det Kyrkan hävdar, nämligen att ”det inte kan finnas någon motsättning mellan de två gudomliga lagarna – den som gäller livets fortplantning och den som gäller främjandet av den äktenskapliga kärleken, *veram contradictionem inter divinas leges vitae transmittendae et germani amoris coniugalis fovendi adesse non posse* (30).

Till kristna makar

25. Nu riktar vi oss särskilt till våra söner och döttrar, i synnerhet till dem som Gud kallar att tjäna honom i det äkta ståndet. Ty medan Kyrkan förmedlar till sina barn de oeftergivliga kraven i den gudomliga lagen, förkunnar hon också frälsningen och öppnar genom sakramenten nya vägar för nåden, genom vilka människan blir en ny skapelse, som i kärlek och sann frihet motsvarar hennes Skapares och Frälsares plan och som också får erfara Kristi milda ok. (31)

När de ödmjukt följer hans röst, skall de kristna makarna minnas att deras kallelse till det kristna livet, som har sitt ursprung i dopet, har ytterligare utvecklats och bekräftats i äktenskapets sakrament. Ty genom detta sakrament blir de ”stärkta och så att säga vigda”, *roborantur et veluti consecrantur*, för att troget kunna fullfölja sitt uppdrag, leda sin kallelse till fullkomning och inför världen bära det vittnesbörd om Kristus som tillkommer dem. (32) Detta uppdrag har Herren anförtrott dem att de för människorna skall göra denna heliga och även milda lag känd, som innerligt förenar deras inbördes kärlek med deras samverkan med Guds kärlek, Gud som är upphovet till det mänskliga livet.

Vi vill verkligen inte förtiga de tidvis allvarliga svårigheter som kan uppträda i kristna makars liv. Ty liksom för var och en av oss gäller också för dem att ”den port är trång och den väg är smal, som leder till livet” *angusta porta, et arcta via est, quae ducit ad vitam* (33). Likväl är det hoppet om detta liv som likt en brinnande lampa lyser upp deras väg när de starka i anden strävar att ”leva anständigt, rättrådigt och fromt i den tid som nu är”, *sobrie et iuste et pie vivant in hoc saeculo* (34), väl medvetna om att ”den värld som nu är går mot sitt slut”, *praeterire figuram huius mundi* (35).

Att söka Guds hjälp

Av detta skäl skall makarna beredvilligt underkasta sig de bördor som åläggs dem, stärkta genom tron och hoppet, som ”inte sviker oss, ty Guds kärlek har ingjutits i våra hjärtan genom att han har gett oss

den Helige Ande”, *non confundit: quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis* (36). Vidare skall de i uthållig bön be om Guds hjälp och särskilt hämta nåd och kärlek ur Eukaristins aldrig sinande källa. Om emellertid synden fortfarande har grepp över dem, skall de inte tappa modet utan ödmjukt och utan att ge upp ta sin tillflykt till Guds barmhärtighet som i överflöd skänkes dem i botens sakrament. På detta sätt kan de förvisso nå fram till den fullkomlighet i det äktenskapliga livet, som aposteln beskriver med dessa ord: ”Ni män, älska era hustrur så som Kristus har älskat Kyrkan. På samma sätt är också mannen skyldig att älska sin hustru som sin egen kropp. Den som älskar sin hustru älskar sig själv, ty ingen har någonsin avskytt sin egen kropp, utan man ger den näring och sköter om den så som Kristus gör med Kyrkan ... Detta rymmer en stor hemlighet, här låter jag det syfta på Kristus och Kyrkan. Men dessutom skall var och en av er älska sin hustru som sig själv, och hustrun skall visa respekt för sin man”, *Viri diligente uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam ... Ita et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam ... Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia. Verumtamen et vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum.* (37)

Familjeapostolat

26. Bland de frukter som mognar fram om man bemödat sig att följa den gudomliga lagen är den mest dyrbara förvisso den, att makarna själva ofta vill låta andra ta del av deras erfarenhet. På detta sätt tillkommer till lekmännens kallelse en ny och enastående form av apostolat, varigenom lika hjälper lika och makarna själva åtar sig en apostolisk uppgift gentemot andra makar genom det ledarskap de erbjuder. Detta kan förvisso ses som den mest lämpliga form av kristet apostolat i våra dagar. (38)

Till läkare och vårdpersonal

27. Likaledes hyser vi stor aktning för de läkare och den vårdpersonal

som vid utövandet av sitt yrke bemödar sig att uppfylla de krav deras kristna kallelse ställer framför rent mänskliga intressen. Må de hålla fast vid sin föresats att alltid gå in för de lösningar som överensstämmer med tron och det rätta förnuftet och sträva efter samsyn och stöd bland sina kollegor. Dessutom skall de betrakta det som en viktig del i deras yrke att förkovra sig på detta medicinskt svåra område, så att de, när makar ber dem om råd, skall kunna ge dessa rätta råd och visa dem den rätta vägen. Giftna par har rätt att förvänta sig detta av dem.

Till prästerna

28. Och älskade söner, ni som är präster, som i kraft av ert heliga ämbete verkar som rådgivare och andliga ledare både till enskilda och familjer – till er vänder vi oss uppfyllda av stort förtroende. Det är ju er huvudsakliga uppgift – vi talar då särskilt till er som lär ut moralteologi – att fullständigt och klart framlägga Kyrkans lära om äktenskap. Vid utövandet av ert ämbete måste ni vara de första att vara ett exempel på den sanna lydnad, såväl inre som yttre, som tillkommer Kyrkans läroämbete. Ty som ni vet, är ni bundna av denna lydnad inte så mycket på grund av de anförda argumenten som på grund av den Helige Andes ljus, som i synnerhet Kyrkans herdar åtnjuter då de lär ut sanningen (39). Inte heller kan det undgå er att det är av högsta vikt för att kunna bevara människans själsfrid och de kristnas enhet att alla i såväl moraliska som dogmatiska frågor följer Kyrkans läroämbete och talar med en röst. Därför gör vi till våra egna den store Aposteln Paulus angelägna ord och av hela vårt hjärta vädjar vi återigen till er: ”I vår Herre Jesu Kristi namn uppmanar jag er, bröder, att vara överens och inte dela upp er i olika läger, utan återigen stå eniga i tankar och åsikter”, *Obsecro...vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi: ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia.* (40)

Kristen medkänsla

29. Det är en enastående kärlekshandling gentemot själarna att inte undanhålla något av Kristi frälsningsbringande lära, men detta måste alltid vara förenat med tolerans och kärlek på samma sätt som

Kristus själv visade människorna i ord och handling. Ty fastän han hade kommit, inte för att döma utan för att frälsa världen (41), var han obönhörligt sträng mot synden men tålmodig och barmhärtig mot syndarna.

Om makarna är nedstämda av sina svårigheter skall de därför i prästens ord och hjärta kunna finna en genklang av vår Frälsares röst och kärlek.

Så tala med full tillförsikt, älskade söner, och var övertygade om att medan Guds Helige Ande är närvarande hos läroämbetet vid utläggningen av den rätta läran upplyser han också de troendes hjärtan och inbjuder dem att bejaka denna. Lär makarna nödvändigheten av att vandra börens väg och att oftare och med stark tro ta emot eukaristins och botens sakrament och att aldrig tappa modet på grund av sin svaghet.

Till biskoparna

30. Och nu när vi kommer till slutet av denna rundskrivelse, vänder vi oss till er med vördnad och kärlek, ni älskade och vördade bröder i biskopsämbetet, med vilka vi på ett närmare sätt delar omsorgen om Guds folks andliga välfärd. Vi riktar vår enträgna bön till er alla att stå i spetsen för era präster, era medarbetare i den heliga tjänsten, och de kristtrogna och att ägna er helhjärtat och utan dröjsmål åt att skydda äktenskapets helighet, så att det äktenskapliga livet kan nå fram till sin mänskliga och kristna fullkomlighet. Betrakta detta uppdrag som en av era mest angelägna skyldigheter för närvarande. Som ni vet, kräver detta en samordning av de pastorala uppgifterna på alla mänskliga verksamhetsområden såsom ekonomi, kultur och det sociala området. Om samtidiga framsteg sker på alla dessa områden, kommer föräldrars och barns liv inom familjen att bli inte bara mer drägligt utan också lättare och lyckligare. Genom att trofast följa Guds plan för världen blir livet tillsammans i det mänskliga samhället rikare genom broderlig kärlek och tryggare genom verklig fred.

En stor insats

31. Vördade bröder, älskade söner och döttrar, alla människor av god vilja, er kallar vi nu till en synnerligen stor insats för uppfostran, för framsteg och för kärlek. Därvid stöder vi oss på Kyrkans orubbliga lära, som troget bevaras och uttolkas av Petri efterträdare tillsammans med bröderna i det katolska episkopatet. Vi är övertygade om att detta synnerligen stora arbete kommer att bringa välsignelse såväl över Kyrkan som över världen. Ty människan kan inte uppnå den sanna lycka som hon längtar efter av hela sin själ, om hon inte håller de lagar som den Högste Guden har inpräglat i hennes natur och som måste iakttas på ett klokt och kärleksfullt sätt. Över detta stora arbete, över er alla och särskilt över äkta makar nedkallar vi från den helige och barmhärtige Guden ett överflöd av himmelsk nåd, och som underpant på denna nåd meddelar vi med glädje denna välsignelse.

Givet i Rom, vid Sankt Petrus, den 25 juli, Aposteln Jakobs festdag, år 1968, det sjätte året av vårt pontifikat.

PAULUS VI

Noter

1 Jfr Pius IX: Encyklikan *Qui pluribus* (9 nov. 1846): DS 2781 [De infallibilitate Romani Pontificis]; Pius X: Encyklikan *Singulari quadam* (24 sept. 1912): AAS 4 (1912) 658; Pius XI: Encyklikan *Casti Connubii* (31 dec. 1930): AAS 22 (1930) 579-581; Pius XII: Tal till det katolska världsepiskopatet *Magnificate Dominum* (2 nov. 1954): AAS 46 (1954) 671-672; Johannes XXIII: Encyklikan *Mater et Magistra* (15 maj 1961): AAS 53 (1961) 457.

2 Jfr *Matt* 28: 18-19.

3 Jfr *Matt* 7:21.

4 Jfr *Cathechismus Romanus Concilii Tridentini*, II pars, c. CIII; Leo XIII: Encyklikan *Arcanum* (10 febr. 1880): *Acta Leonis XIII*, 2 1880, pp. 26-29 ; Pius XI: Encyklikan *Divini Illius Magistri* (31 dec. 1929): AAS 22 (1930) 56-61; Pius

- XI: Encyklikan *Casti Connubii* (31 dec. 1930): AAS 22 (1930) 545-546; Pius XII: *Tal till den italienska medicinsk-biologiska föreningen av S:t Lukas* (12 nov. 1944): *Discorsi e Radiomessaggi di S.S. Pio XII*, VI, pp. 191-192; Pius XII: *Tal till den katolska barnmorskeföreningen i Italien* (29 okt. 1951): AAS 43 (1951) 835-854; Pius XII: *Tal till "Fronte della Famiglia" och föreningen för barnrika familjer* (28 nov. 1951): AAS 43 (1951) 857-859; Pius XII: *Tal till den sjunde kongressen för det internationella sällskapet för hematologi* (12 sept. 1958): AAS 50 (1958) 734-735; Johannes XXIII: Encyklikan *Mater et Magistra* (15 maj 1961): AAS 53 (1961) 446-447; *Codex Iuris Canonici* [1917], c. 1067; c. 1068, 1; c. 1076, 1-2; Andra Vatikankonciliet: Pastoralkonstitutionen *Gaudium et spes*, 47-52.
- 5 Jfr Paulus VI: *Tal till kardinalskollegiet* (23 juni 1964): AAS 56 (1964) 588; Paulus VI: *Tal till kommissionen för studiet av befolkningsproblemen, familjen och födelsetalen* (27 mars 1965): AAS 57 (1965) 388; Paulus VI: *Tal till nationalkongressen för den italienska föreningen för barnmorskor och gynekologer* (29 okt. 1966): AAS 58 (1966) 1168.
- 6 Jfr 1 Joh 4:8.
- 7 Jfr Ef 3:15.
- 8 Jfr Andra Vatikankonciliet: Pastoralkonstitutionen *Gaudium et spes*, 50.
- 9 Jfr S. Thomas av Aquino: *Summa Theologiae*, I-II, qu. 94, a. 2.
- 10 Jfr Andra Vatikankonciliet: Pastoralkonstitutionen *Gaudium et spes*, 50-51.
- 11 Jfr *ibid.*, n. 4.
- 12 Jfr Pius XI: Encyklikan *Casti Connubii* (31 dec. 1930): AAS 22 (1930) 560; Pius XII: *Tal till den katolska barnmorskeföreningen i Italien* (29 okt. 1951): AAS 43 (1951) 843.
- 13 Jfr Johannes XXIII: Encyklikan *Mater et Magistra* (15 maj 1961): AAS 53 (1961) 447.
- 14 Jfr *Catechismus Romanus Concilii Tridentini*, p. II, c. VIII; Pius XI: Encyklikan *Casti Connubii* (31 dec. 1930): AAS 22 (1930) 562-564; Pius XII: *Tal till den italienska medicinsk-biologiska sällskapet av S:t Lukas* (12 nov. 1944): *Discorsi e Radiomessaggi di S. S. Pio XII*, VI, pp. 191-192; Pius XII: *Tal till den katolska barnmorskeföreningen i Italien* (29 okt. 1951): AAS 43 (1951) 842-843; Pius XII: *Tal till "Fronte della famiglia" och till de barnrika familjernas förening*: AAS 43 (1951) 857-859; Johannes XXIII: Encyklikan *Pacem in terris* (11 april 1963): AAS 55 (1963) 259-260; Andra Vatikankonciliet: Pastoralkonstitutionen *Gaudium et spes*, 50.
- 15 Jfr Pius XI: Encyklikan *Casti Connubii* (31 dec. 1930): AAS 22 (1930) 565; Heliga Officiets dekret *De sterilizatione* (22 febr. 1940): DzS 3788; Pius XII: *Tal till den katolska barnmorskeföreningen i Italien* (29 okt. 1951): AAS 43 (1951) 843-844; Pius XII: *Tal till den sjunde kongressen för det internationella sällskapet för hematologi* (12 sept. 1958): AAS 50 (1958) 734-735.

- 16 Jfr *Catechismus Romanus Concilii Tridentini*, p. II, c. VIII; Pius XI: Encyklikan *Casti Connubii* (31 dec. 1930): AAS 22 (1930) 562-564; Pius XII: *Tal till den katolska barnmorskeföreningen i Italien* (29 okt. 1951): AAS 43 (1951) 843; Pius XII: *Tal till den sjunde kongressen för det internationella sällskapet för hematologi* (12 sept. 1958): AAS 50 (1958) 734-735. Johannes XXIII: Encyklikan *Mater et Magistra* (1961): AAS 53 (1961) 447.
- 17 Jfr Pius XII: *Tal till de italienska katolska juristernas nationalkongress* (6 dec. 1953): AAS 45 (1953) 798-799.
- 18 Jfr *Rom* 3:8.
- 19 Jfr Pius XII: *Tal till deltagarna vid det italienska urologiska sällskapets kongress* (8 juli 1953): AAS 45 (1953) 674-675; Pius XII: *Tal till sjunde internationella kongressen för hematologi* (12 sept. 1958): AAS 50 (1958) 734-735.
- 20 Jfr Pius XII: *Tal till den katolska barnmorskeföreningen i Italien* (29 okt. 1951): AAS 43 (1951) 846.
- 21 Jfr Pius XII: *Tal till deltagarna vid det italienska urologiska sällskapets kongress* (8 juli 1953): AAS 45 (1953) 674-675; Pius XII: *Tal till medlemmarna i den italienska föreningen för hornhinnedonatorer och i de blindas förening i Italien* (14 maj 1956): AAS 48 (1956) 461-462.
- 22 *Luk* 2:34.
- 23 Jfr Paulus VI: Encyklikan *Populorum progressio*, n. 21 (26 mars 1967): AAS 59 (1967) 268.
- 24 Jfr *Rom* 8.
- 25 Jfr Andra Vatikankonciliet: Dekret om de sociala kommunikationsmedlen *Inter mirifica*, 6 – 7.
- 26 Johannes XXIII: Encyklikan *Mater et Magistra* (15 maj 1961) AAS 53 (1961) 447.
- 27 Jfr Paulus VI: Encyklikan *Populorum progressio*, n. 48 – 55: AAS 59 (1967) 281-284.
- 28 Andra Vatikankonciliet: Pastoralkonstitutionen *Gaudium et spes*, 52.
- 29 Pius XII: *Tal till "Fronte della famiglia" och till de barnrika familjernas förening*: AAS 43 (1951) 859.
- 30 Andra Vatikankonciliet: Pastoralkonstitutionen *Gaudium et spes*, 51.
- 31 Jfr *Matt* 11:30.
- 32 Jfr Andra Vatikankonciliet: Pastoralkonstitutionen *Gaudium et spes*, 48; Dogmatisk konstitution om Kyrkan *Lumen gentium*, 35.
- 33 *Matt* 7:14; jfr *Hebr* 12:11.
- 34 Jfr *Tit* 2:12.
- 35 Jfr *I Kor* 7:31.
- 36 *Rom* 5:5.
- 37 *Ef* 5:25, 28-29, 32-33.
- 38 Andra Vatikankonciliet: Dogmatisk konstitution om Kyrkan *Lumen gentium*, 35 & 41; Pastoralkonstitutionen *Gaudium et spes*, 48-49; Dekret om lekmännens apostolat *Apostolicam actuositatem*, 11.
- 39 Jfr Andra Vatikankonciliet: Dogmatisk konstitution om Kyrkan *Lumen gentium*,

40 *1 Kor* 1:10.
41 Jfr *Joh* 3:17.

+

(Den svenska översättningen i denna internetversion är identisk med utgivningen av encyklikan av Respekt (Respekts skriftserie nr 1) i samarbete med Veritas Förlag, 2007, med imprimatur av Biskop Anders Arborelius. Undantag är ingressens underrubrik som här följer standardversionen publicerad på Vatikanens hemsida. Denna version saknar den svenska originalutgåvans förord och appendix. Styckeindelningen följer standardversionen. Humanae Vitae publiceras här på Katolska Utskottets för Äktenskap och Familj hemsida under www.katolskevangelisation.se med medgivande av Respekt och Veritas Förlag samt med kyrkligt godkännande 1 september 2011, G. Fäldt).